

COMUNICACIÓ

Manuel Satué i Silué (Societat Catalana de Filosofia)

Ciutat i economia

El pensador alemany Max Weber (1864-1920) fou economista, sociòleg i filòsof, ensenyà economia en les universitats de Breslau, Heidelberg i Munic. És conegut, sobretot, per l'obra *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1904), escrita després d'un sojorn als EUA. Entre les seves obres menors n'hi ha una dedicada a la ciutat; és d'aquesta darrera obra que em dispo a comentar-ne un dels capítols, intítulat «Naturalesa econòmica de la ciutat: una aglomeració comercial». Fou publicada l'any 1921 en *Archiv für Socialwissenschaft und Social politik*, revista fundada i dirigida per ell mateix. El sociòleg intenta arribar a la conclusió que precisament pel tipus d'economia pot definir-se la classe de ciutat.

Si acudim a la *Política* d'Aristòtil llegirem en el llibre I: «Tota ciutat és una comunitat constituïda amb vista a algun bé, perquè els homes sempre actuen mirant el que els sembla bo; i si totes tendeixen a algun bé, és evident que més que cap altre al bé principal, la principal de totes les coses i que les comprèn totes, a saber, s'anomena ciutat i comunitat civil.»

Quan l'Estagirita passa a una anàlisi més detallada arriba a la família, composta naturalment per l'home i la dona, comunitat que es constitueix per a la satisfacció de les necessitats bàsiques, i aquí ve la citació d'Hesíode: «Primer la casa, la dona i el bou per a llaurar.» Quan diverses cases s'ajunten formen un llogaret. La perfecta comunitat de diversos llogarets forma l'urbs, que existeix «per a viure bé». D'aquí deduirà el mestre que la ciutat és quelcom natural, essent l'home per naturalesa un animal social, que, atenent al significat de *politikós*, podria traduir-se per «animal civí o ciutadà».

En una primera aproximació, Weber, a la recerca de quin n'és el distintiu, després de rebutjar el de la concentració d'edificis o cases paret per paret, de gent que viuen plegats sota una administració comuna, sigui exercida per un rei, un príncep, un bisbe o un burgmestre, arriba a la conclusió que la ciutat és «un

lloc de mercat, centre industrial i comercial dotat d'un govern més o menys autònom, envoltat de muralles i d'una fortalesa per a la seva defensa»¹.

Jo hi afegiria també l'existència d'un temple, on retre culte a una divinitat religiosa, protectora, ja sia de la mateixa ciutat, de tota una regió o tota una nació, com, en el cas de Jerusalem, canta el salmista: «Jerusalem, ciutat ben construïda, conjunt harmoniós; és allà on pugen les tribus de Jahvè [...] a lloar el nom de Jahvè.»

Aquest fet la converteix en centre de peregrinació, amb tot el que comporta: des del punt de vista purament econòmic, intendència dels pelegrins, hostatge, venda de records, etc. L'existència d'un mercat sembla ser-ne, doncs, una nota característica. Els habitants de la ciutat, en no practicar directament l'agricultura, no poden pas tenir una economia de mera subsistència, com la de la pagesia, sinó que han de comprar tot allò que necessiten per a viure. Per això els ciutadans són, preferentment i per la seva posició, potencials consumidors de béns de tota mena. Així, doncs, som lluny de la citació aristotèlica: la casa, la dona i el bou per a llaurar. Hi ha un mercat fix, no com els mercats setmanals que solen celebrar-se pels pobles i que són motius festius. Allí hi van els pagesos a vendre els seus excedents i constitueixen gairebé sempre una jornada d'un to festiu i hi acudeixen des dels pobles de la rodalia, bé per vendre o per comprar. A les ciutats el mercat o mercats no són setmanals, sinó que diàriament obren les seves parades i àdhuc alguns pagesos hi acudeixen també a vendre en un espai a ells reservat. A Barcelona, per exemple, existeixen diferents mercats i competeixen entre ells, com és el cas del de la Boqueria, un dels més antics. A més de ser molt cèntric, té l'entrada principal per la mateixa Rambla barcelonina, té fama d'oferir els preus més ajustats i per això hi acudeixen gent de tots els barris ciutadans, per més que en tinguin un més a prop, i hi ha un indret reservat a les pageses. El mercat és un lloc on es respira, com hem dit, un cert aire de festa, no solament per la policromia dels colors i la diversitat d'olors, sinó pel bullici de venedors i compradors.

A l'entorn dels mercats de productes merament alimentaris també s'hi situen algunes parades de vestits i d'altres mercaderies.

1. *La ciudad*, Madrid, Ediciones de la Piqueta, 1987, p. 3.

A més dels estables, uns dies assenyalats s'hi celebren els anomenats encants, on s'ofereix tota mena de productes. A més, una sèrie de botigues ofereixen articles de tota mena diàriament a uns horaris preestablerts. De vegades s'hi celebren fires complementàries de la més gran diversitat. També el mercat monetari a través de la banca es troba a les urbs.

L'activitat econòmica del mercat és, doncs, indiscutiblement, una de les característiques urbanes.

La ciutat pot considerar-se un centre industrial a més de comercial. Moltes fàbriques estaven establertes en el seu recinte, com ho demostren encara avui a Barcelona tots els edificis conservats, que poden ser observats des de Sants fins al Poblenou.

Ara la majoria s'han traslladat als afores, en els anomenats polígons industrials, i els antics edificis han estat restaurats, amb més o menys gràcia, i s'han convertit en llocs d'oci o en casals de barri.

Hem dit que en moltes d'elles s'hi troben temples de divinitats religioses, alguns dedicats a les divinitats protectores, com poden considerar-se les catedrals medievals, o d'abast nacional o significatius dins una determinada religió, com ara la Meca per als islamistes o Sant Jaume de Galícia per als cristians. Són vertaderament centres de peregrinació on acudeixen gent de tot el món. Àdhuc aquest fet determina una economia no gens menyspreable; recordem el passatge evangèlic de Jesús foragitant els mercaders del temple de Jerusalem, desbaratant les parades de bestiar per als sacrificis, les taules de monedes dels canvistes i de vitualles per als pelegrins. És il·lustratiu el passatge dels Fets dels Apòstols on s'explica com sant Pau hagué de protegir-se en contra dels venedors d'estatuetes de Diana a Efes, revoltats en contra d'ell en veure perillar el seu negoci. A Lurdes de França, com en altres llocs de pelegrinatge, es pot comprovar com tota la ciutat viu econòmicament del santuari de la Mare de Déu. Per mor del temple hi ha també les festes patronals, que, en atraure molta gent, ajuden també l'economia urbana.

En les ciutats tenien lloc els gremis d'artesans. A Barcelona es fa palès en els noms de carrers de la part antiga. Els artesans constituïen en les ciutats una bona part de l'economia.

És en les urbs on es dóna, de la mateixa manera, el mercat de serveis.

L'economia de la ciutat, basada en el mercat i la petita indústria artesanal, el mercat monetari i el de serveis fou la base a través de la qual la *universitas civium*, en augmentar el seu poder financer, compraren la carta de llibertat als prínceps, sota els quals havien estat sotmesos, en arruïnar-se la noblesa dominant. Fou així com es realitzà el pas de la ciutat medieval a la moderna.

De tot el que precedeix es pot concloure, seguint Max Weber, que ciutat i economia estan tan estretament lligades que bé pot considerar-se com una de les seves principals característiques l'existència del mercat en les seves diverses tipologies.